



ТРИЗЕНБИК - REVUE HEVDOJADAIKE - TRIDENT **UKRAINIENNE**

Число 36-37 (636-37) Рік вид. XIV. 11 вересня 1938 р. Ціна 2 фр. Prix 2 fr.

Париж, неділя, 11 вересня 1938 року.

Європа переживає надзвичайно тривожні дні. У той час, як пишуться ці рядки, серед до краю напруженої атмосфери ще неясно, чи цього разу вдарить грім воєнної негоди, чи тяжкі хмари, що облягли політичний обрій, таки розійдуться.

Питання єудетських німців, а звідти конфлікт між Чехословаччиною і Німеччиною, — до розвитку його не можуть залишитися байдужими і інші держави, заприятені з тою або з другою стороною, чи навіть такі, що стоять неначе осторонь.

Коли навіть одвіяти легку половину тенденційних звісток, які мають на меті ще гірше загострити становище і які щодня щедрою рукою розсилає світом з наказу тих сил, що то в їх інтересі, підпорядковане їм радіо та преса, то все-ж залишається багато фактів незаперечних, які свідчать про гостроту конфлікту і захоплену ним широчінь: посилені фортифікації, гарячкове озброєння, неперестанна праця воєнних заводів, зграмадження великих мас військових, покликання певних розрядів резервістів, осінні маневри, що протягом часу і кількістю частин, які беруть в них участь на воєнній стоні, — всі ці явища останнього часу в різних державах дуже наближаються до того, що на простій мові звикли звати одним словом: мобілізація.

Разом з тим, як то водиться, прилюдні заяви відвідаєльних чинників, що мають заспокоїти стрівожену тими фактами гра-

мадську опінію, і які часто, як то буває, досягають протилежного результату. Недурно, що біржі в великих світових центрах виявляють подражнену нервовість, а часами то й елементи просто переляку, що ще збільшує загальний непокій.

Виявом тих настроїв є і гарячкова діяльність дипломатичних кабінетів, безконечні наради міністрів, шефів штабу та послів, сенсаційні подорожі політичних діячів.

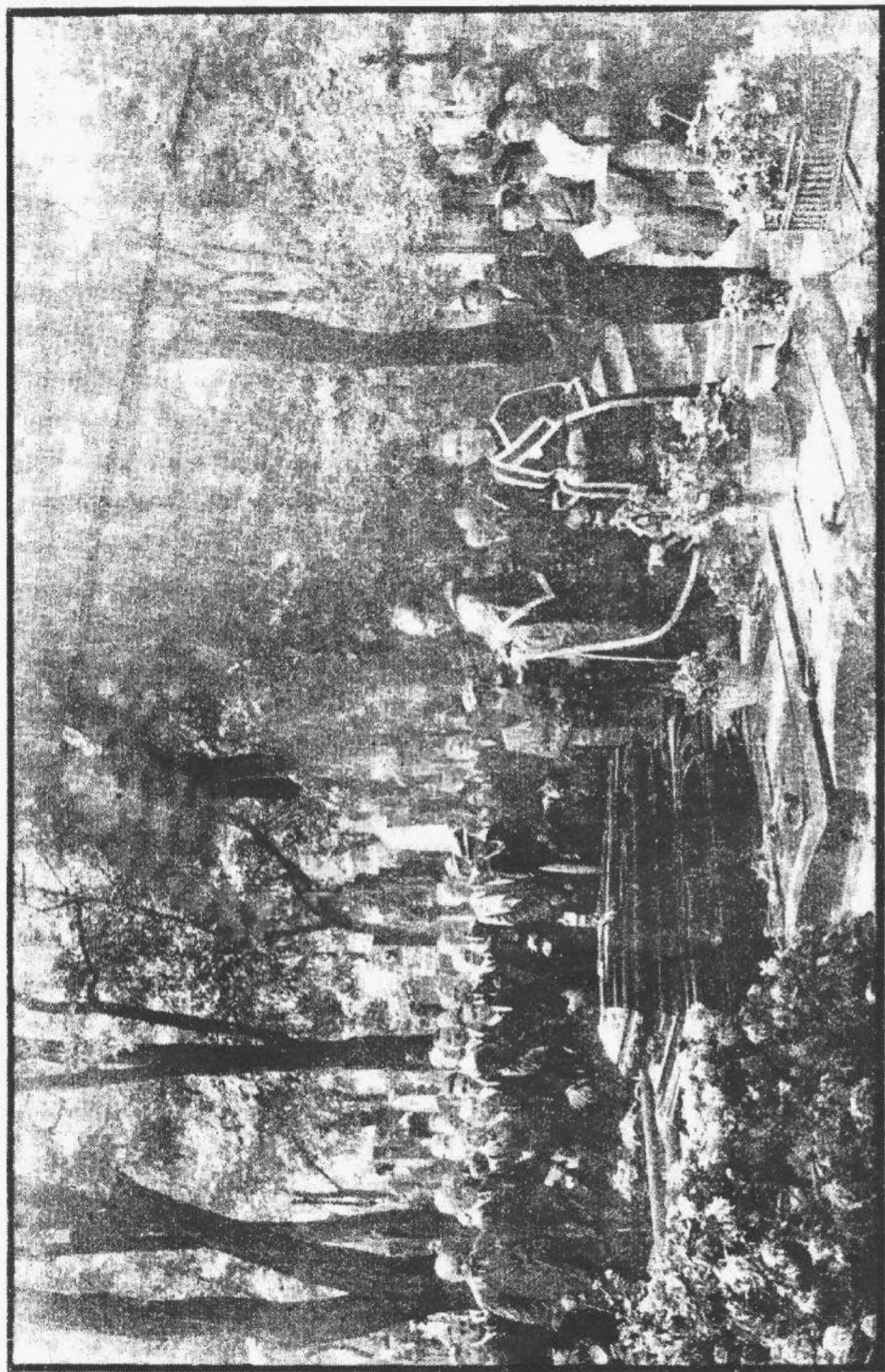
Навіть Англія не тільки вийшла зі своєї «блискучої ізоляваності», а й безпосередне встряла до конфлікту місією лорда Ренсімена.

В українському інтересі, щоб ті елементи мирного погодження протилежних інтересів і спільного порозуміння, які виявилися останніми днями, взяли гору: урегулювання непорозумінь, стабілізація відносин в середній Європі і добра згода дозволить тим європейським державам, які в тому глибоко заінтересовані, звернути належну й діяльну увагу на європейській Схід. Бо без упорядкування нарешті справ на ньому—то б то знищення самого кубла червоної небезпеки, приборкання російського імперіялізму та визволення з московського ярма поневолених народів і відновлення їх державности не можлива економічна рівновага і встановлення справжнього сталого й твердого миру в Європі.

Та й по-за тим, як вирішиться німецько-чеський конфлікт сьогодні, саме виникнення його і перебіг викликає у нас, — з нашого спеціально українського штандпункту,—де які порівняння, міркування і подає нам не аби-яку науку.

На наших очах життя подас дуже цікавий матеріал з царини права, викликаючи в наші часи неомірного розвитку примата держави неначе парадоксальні питання — про межі на практиці державного суверенитету, в теорії неначеб-то необмеженого; питання про внутрішні справи, до яких держава не терпить ніякого втручання і які про те силою фактів стають справами міжнародними; питання про становище меншин, міжнародними трактатами і конституціями окремих держав неначеб-то давно розв'язане.

Справа судетських німців здійсмає питання про другі національні меншини в Чехословаччині і взагалі про устрій цієї дер-



Дохоро и Анадсмика С. Смаль - Стоцького на Ольшаньському владовищі в Іразі 20 серпня с. р.

жави, у склад якої входить і українське населення Підкарпаття.

Само собою напрошується порівняння : Судети — Підкарпаття. В їх становищі велика різниця юридична і практична. Юридично — Підкарпаття має гарантовану йому трактатами, що-правда, поки-що на папері, автономію. От же юридично має більше ніж німці в Чехословаччині. А практично нашим землякам там поки-що і во сні не сниться те становище, яке на своїй землі, в столиці держави, в її політичному житті мають німці, що в Чехословаччині посідають кілька високих шкіл своєю мовою.

І коли б сьогодні загострилися чесько-українські відношення на Підкарпатті, то навряд чи хто в Європі взяв би їх так близько до серця, як ми це бачимо з тертям чесько-німецьким.

Пояснюється це, на наш погляд, різним культурним рівнем, неоднаковим розвитком національної самосвідомости у судетських німців і підкарпатських українців, у останніх, на жаль, без порівняння нижчим. Це по-перше. А подруге — одсутністю в Європі Української Держави.

А з того випливає для нас подвійна наука.

Перш за все, ми всі повинні дбати в кожному кутку земель, заселених українськими народом, про підняття культурного рівня маси, про розвиток національної самосвідомости, про поглиблення почуття національної спільности людности усіх частин української території, що політично належать до різних держав, а національно творять з себе одну неподільну націю.

Далі, обов'язком кожного українця, да б він не жив, в рідній землі чи на чужині, є прикласти своє знання, свої сили, свої засоби до загально-національного діла — визволення з московського ярма Великої України і відновлення Української Держави над Дніпром.

Умови, в яких перебуває українське населення по-за межами совітів, хоч які вони несприятливі, а часом і гіркі, дають все-ж змогу землякам нашим в різних європейських державах та великих заокеанських колоніях, зостаючись лояльними громадянами данної держави і нічим не порушуючи її законів, докласти разом з населенням Великої України та еміграцією з неї, що зостається вірною прапорам УНР, і своїх рук до здійснення загально-національного ідеалу: відновлення Української Держави в Києві.

ОСТАННІ ДНІ ЖИТТЯ, СМЕРТЬ І ПОХОРОН БЛАЖЕНОЇ ПАМ'ЯТИ АКАДЕМІКА ПРОФЕСОРА Д-РА СТЕПАНА СМАЛЬ - СТОЦЬКОГО

Хвороба (рак шлунка), з якою так вперто й завзято боровся покійний академик С. Смаль-Стоцький, позначилась у нього вже перед двома роками, але перший рік розвивалась погано й нагадувала про себе тільки легкими, сумнівними симптомами, так що й лікарі не були остаточно переконані, що язва шлунка, виявлена рентгеном, має в собі зародки смертельної хвороби. Літом минулого року покійний академик поїхав до Яхимова, брав там радійові купелі, пробував біля 3-х тижнів і почував себе дуже добре. Але перед поворотом до Праги, 1-го серпня, нагло захворів на шлук з ознаками затруєння недоброї якості їжою і був перевезений автом до Праги. Через кілька днів затруєння минуло і він став поправлятися. Несподівано, 18 серпня м. р., відкрилась кровотеча з шлунку, негайно перевезли його до санаторії, де він пролежав 3 тижня.

Підлікувавшись, вернувся додому. Потім рвоти й кровотеча повторились 27 жовтня і на Різдвяні Свята. Але ці випадки міцний організм Покійного переборював і стан здоров'я знов почав поліпшуватися. В перервах між випадками Покійний, хоч і значно ослаблений суворою дієтою, продовжував працювати у себе вдома. Слабкість позбавляла його можливості приймати участь у зборах і засіданнях в інших помешканнях, але у себе вдома він працював, усім цікавився, складав різні плани майбутніх праць, готував реферат на роковини Шевченка в Історично-Філологічному Т-ві, де він ці реферати традиційно виголошував щороку, як найвидатніший знавець Шевченка. Стояв у курсі справ Музею, як Голова його, часто скликав засідання Управи Музею в себе на помешканні. Підписав кунчу на Дім для Музею і дуже тішився з цього. Цікавився новинками української літератури, провадив довгі розмови з У. Самчуком, цікавився творчістю цього талановитого молодого письменника. Радо приймав у себе колеґ по університету або по праці в різних наукових і культурних установах пражських.

Ніхто з тих, хто часто одвідував Покійного, не підозрівав, що страшна хвороба погано, але невпинно підточує його сили. Думалося, — бо щиро цього бажалося, — що міцний організм подолає тимчасову слабкість і наш дорогий академик одужає та ще довго буде запалювати серця й думки усіх так, як він єдиний умів це робити чи то своїми науково й мистецьки опрацьованими рефератами, чи то цікавими споминами зі своєї довгої, з національного погляду так важливої діяльності, чи то просто завше

змістовними, завше підбадьорюючими, повчальними бесідами. Так він і сам гадав і все чекав, що «от попусть трохи хвороба» і він знов засяде за працю.

З великою радістю й задоволенням прийняв старий наш академик постанову Ради Міністрів УНР про заснування Української Могиллянсько-Мазепинської Академії Наук. Як сеньорові серед академиків-основоположників, йому було передано ініціативу організування Президії академії, яку він негаючись здійснив. А коли його було обрано Головою Президії, негайно ж приступив до виготовлення Статуту Академії, який потім Президія розіслала академікам-основоположникам, дав цінні вказівки що-до визначення й розподілу катедр на Відділі Українознавства, намітив праці для друку в «Працях» Академії та в «Записках», і т. .

Серед цієї праці, 17 червня б. р. повторилась кровотеча і знов академіка було одвезено непритомного до санаторії. Стан його видався настільки загрозливим, що лікар викликав до Праги проф. Романа Смаль-Стоцького. Але й на цей раз міцний організм переміг і, пролежавши два тижня в санаторії, академик вернувся додому. Вернувся вже, правда, значно ослаблений, тратив на вазі, сили не прибували. Сидів переважно вдома, або лежав, слухав радіо, вже тяжко було йому писати, читати, а иноді й розмовляти. Та все-ж тоді ще не піддавався хворобі. Як тільки трохи підсилювався, виходив майже щодня на свіже повітря в супроводі своєї господині та когось з сусідів-приятелів. Нарікав на слабкість, просив собі хоч короткої перерви, віддишу, щоб міг закінчити розпочаті праці. Оповідав, що підготував матеріал для праці про те, як розумів Шевченко вираз: «Слава». «Вже все підготував, — говорив він, — виписав усі цитати з Кобзаря. Тільки сісти, подумати, зв'язати усе до купи й можна було б писати!»

В цей час молода українська портретистка, панна Лисянська, на замовлення проф. Романа Смаль-Стоцького, почала малювати портрет академіка. Щось з 9-ть сеансів він дав їй, просиджуючи в позі біля столу по кілька годин, втомлявся дуже, але бажав, щоб малярка могла спокійно віддаватись творчій праці. Навіть обіцяв, як буде в силі, позувати ще й для другого портрету: «Ви могли б зкопіювати готовий вже портрет, але, певно, маєте в голові якісь плани, може бажаєте, щоб я иншу позу прийняв, то-що. То-ж обіцяю Вам, як буду мати сили, потружусь ще для Вас, як Ви трудитесь для мене!» Написаний п. Лисянською портрет дуже сподобався академікові, він хвалився ним перед нами й прорікав славному кар'єру молодій малярці. Дійсно, портрет надзвичайно вдався, він вірно передає вираз обличчя академіка за останній місяць життя його.

Ще й на початку м. серпня академик виходив щодня в супроводі господині на вулицю, зігнувшись, помалу йшов до сусіднього скверу й просижував з годину на лавочці. Тоді виходив до нього і я з дружиною, сідали поруч і розмовляли. Так було в четвер і п'ятницю, 4-5 серпня. В суботу, 6 серпня він вже не вийшов з до-

му, бо почував себе недобре, а в ночі з суботи на неділю (6-7 серпня) стався випадок кровотечі, викликали лікаря і майже непритомного академіка одвезли до санаторії. Цілий день в неділю пролежав він в напів-притомності. В понеділок рано я його одвідав і він скаржився мені, що йому погано: «Якісь мряки в голові, заслонюють очі, трудно говорити». У вівторок і в середу йому стало ліпше, лице прийняло звичайний, спокійний вираз, але все ще був дуже ослаблений, балакав пошепки, нічого не їв, тільки давали йому рідкий, льодовий чай, молоко, клали лід на голову й шлунок, щоб не допустити нового випадку кровотечі. Оповідав мені, що лікар хотів зробити перелив крові, але відклав на ранок наступного дня. В четвер, 11 серпня, стан здоров'я знов погіршився, лікар вирішив викликати сина, проф. Романа Смаль-Стоцького, і запитав згоди академіка. Цей відповів: «Як вважаєте потрібним, то викличіть, але майте на увазі, що син має багато пильної праці і я не хотів би його даремно турбувати». Але лікар уже передбачав близький кінець і того-ж дня викликав телеграмою проф. Романа, який і прибув до Праги в суботу рано. Щоб не турбувати старого академіка, йому було сказано, що п. Роман сам приїхав одвідати хворого батька.

Після приїзду п. Романа здоров'я хворого не поліпшилось. По всьому було видно, що обезсилений академік не має вже сил побороти хворобу. Та й сам він відчув це. Тому в розмові з п. Романом почав він робити останні свої розпорядження: передав через п. Романа останні привіти й побажання для відсутніх, наказав так і так розпорядитись його річами, де-що роздати на пам'ятку, наказав, щоб на похороні не було ні промов, ні вінків, а хто бажає віддати йому останню пошану, нехай пам'ятає про Музей Визвольної Боротьби України в Празі, щоб його поховано в Краківі, в родинному склепі, біля покійної дружини. З понеділка, 15 серпня, вже тяжко було йому говорити й пошепки, тільки ледве помітними рухами голови, очей і рук він висловлював свої думки. Але до останньої хвилини життя свого мав Покійний ясну голову й повну свідомість. Тяжко йому було покидати цей світ! Особливо тяжко було ночами: кидався на ліжку на всі боки, піднімав і перекладав руки, але наркотиків не хотів приймати, мусіли потайки давати йому з чаєм або померанчевим соком, щоб заспокоїти.

І, нарешті, в середу, 17 серпня, настав фатальний кінець. Ранком лежав академік спокійно, ніби спав. Коли підійшов до нього п. Роман, він глянув на нього і поклав йому на голову руку. О 2-й годині побачив господиню, що нахилилась над ним і плакала. Показав рукою на сльози, ніби даючи знак, щоб не плакала. О год . 3-й почав тяжко дихати й широко відкрив очі, ніби пильно щось розглядав чи когось чекав. Господиня вийшла, щоб покликати сестру-жалібницю й лікаря. Було 3 год. 15 хв. дня. Коли повернулась з лікарем, був вже всьому кінець...

О год. 3.30 прийшов одвідати Покійного Є. Вировий. Довідавшись, що вже академіка нема серед живих, пішов до радіостанції й подав звістку про смерть академіка. Тоді-ж було подано звістку до редакцій чеських часописів. О год 7-й вечера чеське радіо вже оголосило про смерть видатного українського вченого й громадського діяча, академіка, проф. д-ра С. Смаль-Стоцького.

В п'ятницю, 19 серпня, ректорат університету розіслав жалібне повідомлення про смерть академіка. Того-ж дня о год. 10-й відслужено коротку панахиду в греко-католицькій церкві св. Климента.

Провізоричний похорон відбувся в суботу, 20 серпня, о год. 10 ранку з каплиці на Ольшанському кладовищі в Празі. Служив греко-католицький парох церкви св. Климента з діяконом, співав хор під орудою п. Яковенка. З рідних пращали Покійного: син, проф. Роман Смаль-Стоцький, внук, студент Юрко Луцький, племінниця, доктор медицини, пані Ярослава Коважова. З української колонії пращали Покійного: колеги-професори Українського університету на чолі з ректором, проф. Д. Антоновичем, Управа Товариства «Музей Визвольної Боротьби України» в повному складі, професори б. Господарської Академії в Подєбрадах, Укр. Педагогічного Інституту та представники інших освітніх, культурних і громадських установ Праги й околиць. Поховали академіка в тимчасовому склепі на Ольшанах під звуки гімна: «Боже, Великий, Єдиний...» та козацької пісні: «Чуєш, брате мій»...

Вічна пам'ять Покійному! Вічна слава великому, непохитному Патріотові, Сеніорові української науки, Першому Президентові Української Могілянсько-Мазепинської Академії Наук!

* * *

Переглядаючи, після смерти Академіка його папери, знайшли ми з проф. Романом Смаль-Стоцьким статтю в чеській мові О. Радля з Лондону, яку покійний академік вирізав з часопису «Lidove Noviny» з дня 25 березня 1938 р. Автор писав там про Англію, як про країну, що вміє шанувати своїх видатних мертвих. Наш академік підкреслив червоним олівцем такі слова :

«Щаслива та країна, в якій ніхто з великих мужів не вмирає, в якій все, що вони написали, живе на вічні часи в народі, в книгах, в часописах, на місцях і в містах... «Сучасна культура народу міряється єдине тим, скільки великих мужів його минувшини в ньому далі живе, скільки з їх думок та слів стало маєтвом його сучасних членів...» Підкреслені Покійним, великим українським вченим і громадським діячем, слова нехай будуть з а п о в і т о м Покійного для нашого й майбутніх поколінь!

На кінці вважаємо своїм обов'язком подати до відома громадянства ім'я господині Покійного, чешки родом. Анешки Немцовой, яка в останні роки життя академіка доглядала його, як найліпша, віддана сестра-жалібниця, не раз врятувала його від наглої смерті, коли, непритомний лежав він, обдиваючись кров'ю, яка закрила очі Помершому й перша попрацала в далеку дорогу.

Андрій Яковлів

Прага, 24 серпня 1938

« З А М І С Ц Ь В І Н К А »

(Пам'яті Академіка Ст. Смаль-Стоцького)

Український нарід поніс велику невіджаловану втрату — помер проф. Ст. Смаль Стоцький. Але цю втрату найболючіше відчуватиме українська еміграція в Празі, де покійний жив з 1919 р.

Про цю смерть вже написано чимало статей: саме перерахування в них його титулів, його ріжноманітних обов'язків займає цілі шпальти. Ми цього не будемо торкатися; це діло істориків освітити нам таке плідне на великі здобутки, таке многогранне життя. Мені лише хочеться тут згадати про де-які факти, які характеризують цю, сміливо можна сказати, велику людину.

Перша зустріч моя з покійним професором припадає на рік 1927, коли тодішній голова Укр. Республікансько-Демократичного Клубу в Празі проф. О. Лотоцький запрохав його взяти участь в святі Шевченка і проф. Смаль Стоцький виступив з доповіддю про Шевченка, як «Співця самостійної України». Його виступ зробив на слухачів колосальне вражіння як змістом реферату, так і надзвичайним умінням виразно читати; але не менше вражіння зробила й його імпрозантна постать, втілення великої сили й здоров'я і того шляхетного духу, який наче ореолом оточував його особу. Цей реферат мав такий успіх, що п. Є. Вировий негайно ж видав його окремою книжечкою, якою звичайно потім наділяли присутніх на Шевченківських святах.

При улаштуванні другого українського наукового з'їзду в Празі на чолі організаційного Комітету було поставлено проф. С. Смаль-Стоцького. Тут виявилася особлива енергія й працездатність професора, який провів науковий з'їзд, можна сказати, бездоганно. Який він був при цьому і великий, і якийсь милий, лагідний, і разом з тим такий строгий і суворий, що йому само собою усе корилося.

Але професор був не тільки вченим і організатором, він був тако-ж і мистцем. По смерті В. Стефаніка було улаштовано його пам'яті академію, де між иншим проф. С. Смаль Стоцький читав його твори. Яке художнє було це читання! В цьому читанні сам Стефанік здавався ще більшим, ще кращим. Той стогін українського люду, про який так майстернє оповідав Стефанік, в читанні професора здавався ще болючішим і так доймав слухачів, що чи мало серед них плакало. А коли я під час загострення його хвороби, одвідуючи його в санаторії, згадала про це його майстернє читання, він сказав: «А як мені тяжко так читати! Я наче сам переживаю усі ті страждання, які так глибоко й майстернє описує Стефанік. Але це нічого, — додав, — як одужаю, я знов десь у Клубі чи-що прочитаю і «Синів», і «Землю»!

Та не судилося вже більше професорові перечитати Стефаніка. Минув якраз рік з того часу, як він зі мною вів цю бесіду. Він більше вже не одужував, і з кожним місяцем все помітніше занепадав на здоров'ї. Хоча його міцний організм героїчно боровся із страшною хворобою, все-ж 17. VIII. 1938 р. смерть припинила це велике й цінне життя. Але сама ця смерть була те-ж надзвичайна. Такою смертю умірали хіба що герої творів Стефаніка. Професор її зовсім не страшився і дивився на смерть, як на звичайне природнє явище, яке треба цілком спокійно обговорити. Було обговорено з улюбленим сином, як і де його поховати; останнім бажанням було, щоб на похороні не було ані промов, ані квітів. Найприємніше йому буде, коли замість квітів будуть жертвувати на дім для Музею Визвольної Боротьби України. Було обговорено тако-ж, кому й що з його річей подарувати на спомин. Така висока, чиста й шляхетна була це душа!

В останній рік його життя мені припало щастя попрацювати з професором в Управі Т-ва Музей Визвольної Боротьби України, де професор був головою. Прикутий до ліжка, він уже не приходив на наші засідання в помешканні Музею. Але ціла Управа збиралася в-осени 1937 р. у нього на квартирі в Іразі на Бубенчі й там відбувалися наші збори. Всім, що торкалося Музею, особливо купівлею дому для Музею, професор цікавився надзвичайно, й коли довідався, що дім куплено, аж перехрестився. Дійсно, дім куплено, цей живий пам'ятник для покійного. Але скільки ще треба попрацювати над ним, щоб довести цю справу до доброго кінця! І нам здається, що обов'язком українського громадянства перед пам'яттю цієї великої людини, яка завершила свою життєву путь останнім великим чином створення українського дому, що обов'язком ще більшим, як при житті покійного, являється негайне складення пожертв на закінчення цього дому для Музею Визвольної Боротьби України. Отже, замість квітів над свіжою могилою, хай посипляться наші пожертви на Музей В. Б. У. на вшанування пам'яті великого покійного!

З. Мірва

В І Д У П Р А В И Т О В А Р И С Т В А
« М У З Е Й В И З В О Л Ь Н О І Б О Р О Т Ь Б И У К Р А І Н И » В П Р А З І

17 цього серпня в Празі помер після довгої і тяжкої хвороби Голова нашого Товариства акад. проф. Степан Смаль Стоцький. В особі Померлого Товариство «МВБУ» понесло невимовно-болісну втрату, бо відійшов керманич, що до останньої хвилини свого життя болів долею найдорожчої Йому установи — Музей В. Б. У. Навіть стоячи на Божій дорозі, акад. С. Смаль Стоцький журився тим, що не судилося Йому довести до кінця наміченого Ним плану — пристосувати власний дім Товариства для потреб Музею.

Здійснення того плану стає святим обов'язком осиротілої тепер Управи Т-ва «МВБУ», яка оцим і закликає українське громадянство прийти їй на допомогу в завершенні діла, розпочатого Небіжчиком.

В своїй останній волі Небіжчик заповів, щоб на похороні Його не було ні вінців, ні промов.

В згоді з тою волею Небіжчика Управа Т-ва «МВБУ» відкриває у себе збірку пожертв на надбудову нового (третього) поверху в домі Товариства — «замість вінця на могилу акад. С. Смаль Стоцького».

За Управу Товариства :

А. Іковлів
Заст. Голови

Ст. Сіропольо
Секретарь

Прага, дня 21 серпня 1938 р.

Кожен, хто бажає виявити ділом пошану світлій пам'яті Академіка Степана Смаль-Стоцького, може найкраще те зробити, склавши згідно з останньою волею Покійного, пожертву на Музей Визвольної Боротьби України в Празі.

РОСІЯ ЧИ МОСКОВЩИНА ? *)

Московщина перетворилась в Росію по прилученні до неї України. Отже Росія є, висловлюючись ляпідарно, Московщиною разом з Україною. Таким чином ті, що іменують Московщину Росією, а тим самим і москвинів росіянами, визнають властиво в розумінні історично-філологічним, хоч і наскрізь несвідомо прилучення України до Московщини, порушують саму основу української самотстійницької ідеології. Виправдання цього опортунізму тим, що москвини самих себе називають росіянами, та що означення Московщини Росією утерлося як в межах ССРСР, так і Європі, не витримує ані річевої, ані формальної критики. Московщина намагалася протягом двох віків начепити собі означення «Росії» в цілком виразно зазначених хижацьких, анексіоністичних цілях; отже зірвати з неї цю історичну маску перед Європою і перед самими чужими націями ССРСР необхідно перед усім в цілях визволення їх самих. Зробити це тепер, в добі національних революцій, можна протягом кількох років; чи і як це можна буде зробити пізніше, питання у всякім разі сумнівне. Чи чехи не спромоглися засвоїти своїй державі назвисько, яке її національному складу властиво зовсім не відповідає? Чи недавно ще Югославія не звалась державою Сербів, Хорватів і Словинців? Отже чому б поневолені нації ССРСР не спромоглися з'ясувати Європі, що означення, «Росії» Московщині ні в якому разі не належиться?

Осягти це було б можливим перед усім в державах, де розподіл ССРСР на його складові національні частини вважається не лише необхідним, а й неминучим. Спроби зроблені в цім напрямі дали властиво цілком добрі результати. Ні одне з німецьких чи французьких видань, для яких мені доводилося писати, не виправило мені терміни «Московщина», «московський» на «Росія», «російський». Німецька і французька швейцарська преса уживає часом і перший слухний термін, поруч з другим неслухним. Те-ж саме робить і польська преса. Отже евентуальна систематична акція українців в цім напрямі мала б поважні вигляди на успіх.

Може хтось запитає, чи не все одно, як називати Московщину? Найкращою відповіддю на це може служити сучасна шалена акція московських можновладців, спрямована на те, щоб не лише вдержати «російську» спадщину Петра I, а й розвинути московський імперіялізм на «російській» основі до найбільших розмірів як в межах ССРСР, так і по-за ними. Протягом останніх місяців, спеціально протягом виборчих кампаній, проголосив Кремль «російський» нарід першим не лише серед народів ССРСР, а й цілого світу. «Російську» мову проголошено не лише «спільним

*) Не у всьому поділяючи думки нашого співробітника, містимо цю статтю як дискусійну.

майном» народів ССРСР, а й «інтернаціональною мовою соціалістичної культури», значіння якої «перевисчує значіння латинської мови в середньовіччі та французької мови в пізнійшій добі розвитку європейської культури». Чи міг-би розпочати московський уряд цей грандіозний шантаж на користь московського імперіялізму, коли б і чужі нації ССРСР, і ціла Європа не мали найменшого сумніву відносно того, що хисткі основи «російської» мови було зруйновано безповоротно одночасно з розбиттям старої Росії, що мова восьмидесяти мільйонів некультурної московської маси не дорівнює в світовім масштабі навіть португальській мові, що стара російська література сотворена матеріяльним і інтелектуальним визиском України, Грузії та інших старих культурних націй, належить в Європі властиво до категорії мертвих, античних літератур. З огляду ж на те, що мова творить головну основу і прикмету нації заперечення існування «російської» мови є разом з тим запереченням і цілої історичної «російської» концепції, яку москвини так уперто намагаються втримати.

Для «російської» акції московського імперіялізму є незвичайно характеристичним сучасний шантаж з «Словом о полку Ігоревім». «Известия» з 26. V. 38 подали з нагоди ювілею «Слова» велику статтю, яка містить між иншим такі перлини історичного анексіонізму: «В свідомості «руссакаго» народу з перших же кроків його історії родилось вище поняття національної єдності і незалежності батьківщини. В часі, коли жив автор «Слова», «русскій» нарід з мечем в руках відбивав напади нечислимим горд степових хижаків, печенігів і половців. «Русские» приймали на себе всі удари маандрівних племен і тим самим боронили Європу від руїницьких нападів степових горд. Співак сотворив натхненний політично-гострий заклик до об'єднання «русских» князів та цілого народу для відсічи ворогу. В «Слові» втілено силу політичної і національної самосвідомості «руссакаго» народу. Найкращими рисами вдачі його національного героя є вільнолюбність, відважна мужність, шляхетність, сміливість і свята ненависть до ворога, змальовані в поемі незвичайно повно і ясно. Гордий образ патріота «русской» землі, палкого побірника її єдності і незалежності — от кого бачив перед собою невідомий поет... А совітський нарід перейнятий тепер як ніколи патріотичним чуттям. «Слово о полку Ігоревім» є живим свідомством богатства і високого ступня старої «русской» культури. «Русскій» нарід слушно гордий визначним твором свого національного генія. Фашистівські писаки не раз кидали наклепи на історичну минувшину «руссакаго» народу, заявляючи, що ніби вона позбавлена великих історичних вартостей. Цілий світ насолоджується поемою, родженою «русским» народом в XII віці. «Русскій» нарід сотворив визначну культуру, яка сягає до далекої старовини. «Слово» народилось в добі дитинства великого «руссакаго» народу...»

Що значить властиво ця підступна і ганебна писанина офіційного органу московського уряду? Не більше й не менше як те,

що ціму героїчну минувшину української нації, чини, якими вона вславилася перед Європою, її прастару велику культуру, що лучить її з Європою й по цей день, а навіть історичні і національні українські прикмети, просто анектується, записується на московський історичний рахунок, видається перед народами ССРСР і перед цілим світом як «російські», значить московські. Що обходить добре оплачених писак з «Известий» історична правда? Чи хочуть, і чи потребують вони знати про те, що в XII віці прадіди сучасних москвинів боронилися в своїм Суздалі за своїми лісами і багнами від печенігів і половців так-же добре, як і від усіх західних і візантійських культурних впливів? Цілий цей історичний шантаж збудовано на тім, що царська Росія спромоглася протягом двох віків остільки утерти це своє офіційне означення в понятті власних підданців і в Європі, що його було досить загально прийнято. І коли тепер, даючи історичне обґрунтування постуляту української державної самостійності, треба з'ясувати чужинцям, що «руські» зовсім не «росіяне», а москвини, які на історичну спадщину Київської Русі найменшого історичного права не мають, то треба бути приготованим на слухне здивоване запитання — Але чому ж Ви звете москвинів росіянами, коли вони ними не є? І що ж справді відповісти на це запитання? З'ясувати право москвинів зватися спільним з українцями історичним іменем, доводити, що українці русинами чи русичами ніколи не були, чи просто признати український національно-політичний опортунізм, квоість політичної думки, брак політичної енергії і відваги, і рештки старої інтелектуальної залежності від москвинів? Чи не значно простіше було б відповісти писакам з «Известий» і всім іншим московським імперіялістам замість полеміки і з нагоди ювідею «Слова», і з нагоди 950-ої річниці хрищення Русі і в усіх інших випадках, коли москвини підшиваються до славетної української історії — те, що ви пишете про Русь, може бути слухним чи ні, але яке ж відношення маєте ви, м о с к в и н и , до цієї Русі?

Питання, порушене в цій статті, зовсім не академічне, але наскрізь життєве і дуже актуальне. Не сміємо забувати того, що Україна стоїть на чолі чужих народів ССРСР в боротьбі проти Московщини, та того, що московські можновладці розвивають горячково «російську» акцію московського імперіялізму. Досить було переглянути те, що писала совітська преса про розміри, скарби, могутність, велелюдність та інше значіння «Російської Соціалістичної Федеративної (!) Совітської Республіки» в часі виборів до її Найвищої Рааи, щоб переконатися, що московський уряд уважає цю «Республіку» основою, на якій має бути відбудовано зовсім не федеративну «Росію». Не менш очевидно тако-ж, що різниці між «совітським» і «російським» патріотизмом, які тепер шадено пропагує совітська преса, властиво ніякої нема.

Яким тяжким ударом по цілій цій будові московського імперіялізму було б заступлення «російських» фікцій наскрізь реальною московською дійсністю в свідомості чужих націй ССРСР та ці-

лої Європи, може зрозуміти кожний, уявивши собі, що Кремль назвав-би отверто РСФСР Московською республікою і зажадав би одверто від совітських підданців московського патріотизму. Той, хто гадає, що те чи інше означення якоїсь національно-політичної одиниці істоти її для інших не міняє, очевидно дуже помиляється. Державна організація повстає спочатку в свідомості купності національних осіб, а потім в дійсності. Людина ж мислить словами. Отже той українець, що перед своїми чи чужинцями зве Московщину Росією, скріплює в їх свідомості перетворення її в Росію, отже й скріплює московські майдани на Україні, так-же само як, називаючи Московщину її власним історичним іменем, відокремлюється її в свідомості інших від України.

Ясні і різко зазначені межі у відносинах до наших національних московських ворогів тим більш необхідні, чим більш вони намагаються витворити хаос в цій царині, стерти межі між гнобителями і гнобленими в цілях їх дальшого і найскоршого остаточного поневолення. Зовсім не випадково наводиться в передовій статті «Изв.» з 14. VII з нагоди скликання Найвищої Ради РСФСР великий уступ з якогось твору Леніна, де славословиться «великий великорусській» нарід. Означення москвинів «великороссами» є наскрізь безглуздом, коли не припускати наявності «малороссів». І наявність їх припускається, розуміється, тим часом може лише в межах РСФСР. Але чим властиво різниться українська «меншина» в межах цієї «федеративної» республіки від українців в межах «самостійної» УССР, як не самим «добродійством» 17 розділу сталінської «конституції», що «дозволяє» Україні відокремитися від Московщини? І чим властиво як не «малороссами» є українці в межах РСФСР, коли в ній панують «великоросси»? І чи не являються властиво всі мешканці навіть «автономних» республік цієї «федерації» з погляду державно-політичного «росіянами»? І як властиво устійнити національно-політичну різницю між москвинами-росіянами та немосквинами-росіянами в межах РСФСР? Зокрема, чи не затирається штучно різниці між козаками, що користуються спільною в загальних рисах з москвинами мовою, коли титулювати їх «росіянами»? Тим часом найпростішим і найприроднішим означенням Московщини її властивим історичним іменем як блискавкою розбивається цілу наскрізь штучну ідеологічну будову РСФСР та виявляється реакційні намагання Кремля відбудувати під новим назвиськом стару Росію.

Факт того, що протягом двох десятків років по національній революції українці не спромоглися окреслити національну купність нашого відвічного ворога одним словом, а титулюють його то «росіянами», то часом навіть «великороссами», та «москалями», то «москвинами», а в нападах поденервовання й «кацапами», є незвичайно сумний і загрозливий.

Не пересаджуючи ані трохи значіння друкованого слова серед сучасного українського громадянства, ризикуючи залишитися й цього разу, як і в багатьох інших випадках, тим, що гукає

в пустелі, а разом з тим узнаючи, на превеликий мій жаль, що питання, відносно якого я не маю найменшого сумніву, є для українського загалу наскрізь дискусійним, а навіть просто може нецікавим, уважаю все-ж своїм обов'язком, запропонувати тим виданням і окремим особам, що мають і далі намір означувати москвинів «росіянами» довести слушність і оправданість цього. Для успішності дискусії було б, розуміється, бажаним, щоб органи щоденної преси мої повисчі висновки передруковали. Сподіваюсь, що це зроблять ті, що розуміють потребу найширшого обґрунтування українського національного світогляду принаймні для генерації, що приходить по нас.

М. Данько

УКРАЇНСЬКИЙ МЕЦЕНАТ ГРИГОРІЙ ГАЛАГАН

(З нагоди 50-ліття з дня його смерті)

25 вересня 1888 г. у своєму родовому маєтку в с. Сокиринцях Прилуцького повіту помер один із наосвіченіших українофілів Григорій Галаган, що багато прислужився українській культурі та добробутові селянства України.

За свого життя Г. Галаган мав нагоду листуватися та бути в близьких зносинах з визначними українськими письменниками, ученими й громадськими діячами (Т. Шевченко, П. Куліш, А. Метлицький, О. Бодяньський, М. Максимович, І. Рудченко, В. Антонович, М. Костомарів, П. Житецький, П. Чубинський, В. Науменко й ин.). Після смерті Г. Галагана залишилася велика збірка листів і щоденників, але з того матеріалу оголошено досі лише невеличку частину на сторінках «Київск'ої Старини», «України», збірників «За сто літ», в річниках Колегії Павла Галагана та де-інде. Частину архиву Г. Галагана спадкоємці його передали Олександрові Лазаревському для опрацювання, а частина залишилася в Сокиринцях. За відомостями з кінця минулого десятиліття, архив О. Лазаревського разом з матеріалами Г. Галагана переховується у Всенародній Бібліотечі України в Києві, а сокиринський архив поступив до Прилуцького окружного музею.

Мабуть ще не скоро весь той матеріал побачить світ, а без того матеріалу не може бути мови про повну біографію Г. Галагана, яка поруч з даними про життя й діяльність Г. Галагана могла б освітлити цікаві моменти з тогочасного громадсько-політичного життя українського громадянства. Ото-ж у даній статті можу подати лише загальний огляд життя й діяльності Г. Галагана на підставі приступного мені матеріалу (1).

Г. Галаган походив з роду мазепиного зрадника й руїника Запорозької Січі Гната Галагана (Григорій Галаган був його пра-правнуком). Гнат Галаган за свою вірну службу цареві Петрові I дістав од нього при-

1) З числа некрологів Григорія Галагана найповажніший належить перу професора Київського університету св. Володимира Федора Мищенка, родом з м. Прилуки. Що-до опрацювання матеріалів для біографії Г. Галагана, то найбільше прислужився Олександр Лазаревський та професор Андроник Стенович, що довгий час був директором Колегії Павла Галагана в Києві та тако-ж походив з Прилуцького повіту.

значення на посаду полковника Прилуцького полку. Як тільки полчане дізналися про це призначення, то звернулися до гетьмана І. Скоропадського, щоб Гнат Галаган, який вславився своїми здирствами, «не ихъ полку родимецъ и никакихъ там (себ-то в Прилуцькому полку) ґрунтовъ не имѣеть, обидь и налогъ имъ, полчанамъ, не чиниль» (2.) В листопаді р. 1716 Гнат Галаган дістав у подарунок од Петра І село Сокиринці. Тут і народився Григорій Галаган 15 серпня ст. ст. 1819 р. від батьків Павла Галагана та дружини його Катерини з роду графів Гудовичів.

Павло Галаган (1793-1834) скінчив гірничий корпус, а потім самоюкою придбав досконалі знання з архітектури, які й прикладав згодом при будівництві власного палацу в Сокиринцях (збудовано його року 1829). Сокиринський палац збудовано у модньому тоді стилі «ампір». Передній фасад палацу прикрашували вісім струнких колон, що підпиралися п'ятьма арками. Палац, що мав 60 покоїв, притикав до чудового саду-парку на 600 десятин. Планував той сад досвідчений мистець з Саксонії Бістерфельд. Згодом в його пам'ять споруджений був у саду лабродоровий пам'ятник з відповідним написом. В парку було декілька прегарних альтанок, ставків з висячими містками та гальовиц з чудовими квітами. Один з величезних дубів, що ними славився сокиринський сад, був прикрашений іконою Божої Матері. За переказом, ту ікону примістив там св. Дмитро Туптало, Галаганів родич по жіночій лінії. (3) Сокиринський парк славився на цілу Полтавщину, а професор Київського університету А. Романович-Славатинський, згадуючи про своє перебування в Сокиринцях за молодих років, висловився в своїх спогадах (4), що подібного саду на Україні він не зустрічав. (5)

Хоч Григорій Галаган і провів своє дитинство в умовах повного привілля, все-ж він сам згодом називав свій дитячий і хлоп'ячий вік мало радісним. Треба думати, що родинна атмосфера була не цілком сприятлива для розвитку в ньому інстинкту прив'язання до батьків, — принаймні про це знаходимо натяк в статті О. Лазаревського. «Матеріали для біографії Г. П. Галагана» («Києвская Старина», ч. 9, 1898 р. Див. 190-у стор.), де читаємо, що з щоденника юнака Григорія Галагана «викинуто епізоди з родинних і сусідських відносин Галаганів та з деяких юнацьких вибухів самого Гр. Галагана».

Може бути, що тільки в юнацтві зазнав Г. Галаган прихильність і теплу ласку до себе з боку сторонньої особи, а саме виховника Федора Чижова, що готував його до вступного університетського іспиту. Ф. Чижов був не-абиякою людиною. Ад'юнкт-професор фізико-математичного факультету петербурзького університету, він не замикався в вузькому колі наукових інтересів, але виявляв живий інтерес до літератури та мистецтва, а, головне, був перейнятий ідеалістичним світоглядом та близько приймав до серця потреби народньої маси. Згодом Ф. Чижов провів кілька років в Італії, студіюючи мистецтво, а коли повернувся відтіль до Росії,

2) Модзалевскій, В. Галаганъ Игнатій Ивановичъ, «Русскій Біографическій Словарь». Изданіе Русскаго Историческаго Общества. Томъ XXI. Москва. 1914. Див. 122 ст.

3) Семеновъ, П. Полное географическое описаніе нашего отечества. Томъ VII. Малороссія. С.-Петербургъ, 1903, изд. А. Ф. Девріена. IX—1 портр.—517 — 1 печ. стор. Див. 364 стор.

4) Романовичъ-Славатинскій, А. Моя жизнь и академическая дѣятельность. «Вѣстникъ Европы», ч. 2, 1903. Див. 647 стор.

5) Я особисто мав приємність тричі бути в Сокиринцях з спеціальною метою намилуватися красою Сокиринського парку, але не в силі його тут описати. Той, хто не мав нагоди бути в Сокиринцях, нехай ознайомиться зі статтею Григорія Лукомського «Сокиринцы» в журналі «Столиця и усадьба» (ч. 24, 1914 р., стор. 4-14) та проблісне чудові фотографії, що їх вміщено в тій статті.

то був заарештований. Після звільнення з в'язниці оселився на Київщині, де займався шовківництвом. Пізніше він зайнявся будівництвом залізниць в Росії та банковими справами. Все своє майно на декільки мільйонів карбованців він заповів на заснування професійних шкіл в рідній йому Костромській губернії.

Про те, як ставився Г. Галаган до свого виховника, дають нам зрозуміти записи Г. Галагана в щоденникові саме тих часів. Напр., під датою 4 березня 1836 року Г. Галаган вмістив такий запис: «Сьогодні був у мене Чижов. Що за прекрасна людина й учитель!» (6) Можна думати, що Г. Галаган перейняв од свого виховника народолюбні ідеї та свідомість конечної потреби ширити серед народу знання й освіту.

1836 р. Г. Галаган вступив на правничий факультет петербурзького університету. Під час свого перебування в університеті Г. Галаган, як сам пише, про це в своєму щоденнику, не втручався в партійні студентські суперечки між аристократами й демократами, бо «перші — дурні, і щоб з ними товаришувати, треба падлючити... другі — занадто прості, і я тримався золоті середини» (7).

Уже в студентських роках Г. Галаган носився з думкою працювати для добра своїх кріпаків, як тільки закінчить університет і почне господарити в своїх маєтках. Але, як видно зі щирих його записів у щоденникові, його дуже тішило почуття свідомості, що ось натовп кріпаків низько уклоняється перед ним, а він бундючно проходить повз них і ласкаво віддає їм поклін легким киванням голови. «Яка чванливість!» — додає сам в запису щоденника під датою 7 липня 1839 р. (8). В своєму щоденникові він широко розповідає про те, як він, будучи студентом університету і в перший рік після його закінчення, де-коли вибухав гнівом проти своїх селян-служивців та в приступі гніву сам давав винуватцеві ляпаса або наказував випороти його різками. Правда, після таких вибухів він незабаром виливав на сторінках щоденника своє огірчення, що допустився жорстокої кари. Ось, напр., в запису щоденника під датою 4 вересня 1840 р. знаходимо згадку про те, що він велів випороти п'яного кондитора Михайла, і тут же в запису додає: «Мене охопило найприкріше почуття огиди до себе й до інших». (9).

Г. Галаган багато працював над собою, щоб побороти несимпатичні йому самому риси своєї вдачі — чванливість і нестриманість у гніві, — і треба сказати, що досяг у цьому чималих успіхів. Так, в спогадах про Г. Галагана знаходимо свідчення, що Г. Галаган лагідно ставився до своїх селян-кріпаків, серед яких мав не мало особистих приятелів (10).

Після закінчення університету (1840 р.) Г. Галаган оселився в Сокиринцях. Саме того року вийшов у світ Шевченків «Кобзарь», який незабаром дістався до рук Г. Галагана. Так, в запису щоденника дня 21 вересня 1841 р. Г. Галаган занотує, що того дня, гостюючи в Дегтярах, маєтку свого дядька Петра Галагана, він читав у голос «Кобзаря» присутнім там гостям: «Коли Закревський почув, як я читаю по українському, то по-

6) Лазаревскій), А. Матеріали для біографії Г. П. Галагана. «Кіевская Старина», ч. 9, 1898 р. Див. 195 стор.

7) Ibid., див. 202 стор.

8) Ibid., див. 212 стор.

9) Ibid., див. 116 стор.

10) Ось уривок з листа П. Куліша до своєї дружини з року 1856: «Довго розмовляв я з Остаєм Вересаєм (сліпець-бандурист з с. Сокиринць. С.). Він дуже розумний і шляхетний на почуття. Наприклад, він ходив до Г. Галагана жалітися на сусідів, що його зобіжають. «Як тільки почув я його (Г. Галагана) слово ласкаве та гарне, то наче на світ народився. Стою, і дух мені заперло. Питає — чого ти, Остає? — А я тільки плачу, що такий та й гарний, а я йому у вічі буду лізти» (див. статтю В. Шенрока — «П. А. Кулишъ», «Кіевская Старина», ч. 6, 1901 р., 356 стор.).

чав од радости мене обіймати» (11). Жиючи в Сокиринцях Г. Галаган, як це видно з його щоденника, захопився читанням праць з історії України. Так, під датою 10 січня 1841 р., читаємо: «Я прочитав уривок з малоросійської історії Миколи Маркевича і знайшов у ній де-які вади. Що мені в ній дуже не подобається, то це — цілковита відсутність розумувань, відсутність філософії, а вона в наш час є суттю і основою історії» (12). Під датою 16 лютого 1841 року знаходимо такий запис: «Я почав було записувати свої думки про Україну, кинув, знову взявся і знову кинув. Тепер міг би продовжувати знов, але в голові нема жадної поважної думки. Повстає уся картина козацького війська. Я хочу негайно ж описати його, як уривок з повісти. Я почав читати третю частину історії Малоросії Баптиш-Каменського...» (13).

В червні 1841 р. Г. Галаган виїхав з Ф. Чижовим за кордон. Про свою подорож од Бродів до Львова Г. Галаган вмістив, між иншим, такий запис: «Наш фурман — галичанин... Обличчям він правдивий українець, та взагалі тут обличчя однакові з нашими, що мене дивує, бо на Волині обличчя литовські. До самого Львова й зустрічаю все дуже близьке до нашого: будова хат, стріхи, складання збіжжя, плоти, городи, сади, спосіб оброблення поля, і т. д., все — українське». (14).

Ст. Сіропольо

(Далі буде)

УРОЧИСТЕ ВІДКРИТТЯ «ХАТИ КОЗАКА» В ПЛОТИЧНОМУ

(Лист із Польщі)

На далекій Сувалщині, над тихими й мальовничими берегами озера Вігри, в Плотичному відбулася небуденна урочистість — відкриття й посвячення своєї власної, на тяжко зароблені й зібрані гроші збудованої домівки — «Хати Козака» місцевого Відділу УЦК.

Величне свято, сполучене з 950-літтям хрещення України й 70-літнім ювілеєм матері-«Просвіти», відбулося в неділю 31 липня б. р.

З самого ранку, майже зі сходом сонця на високій 10-метровій щоглі над цілою околицею гордо повіває в повітрі над водою великий національний прапор.

В колонії великий рух. З усіх сторін поспішають на українське свято свої й чужі, батьки й діти. Над вхідною брамою домівки — вінок з дубового листа й написом: «вітасмо». Діти переважно в українській одежі, дорослі дуже часто в вишиваних сорочках, з хрестом Симона Петлюри на грудях. Бо це ж всі ті, що до останнього з рушницею в руках боронили незалежності України, старшини й козаки, що сьогодні працюють тут як робітники на державному тартаку.

Закінчилося зібрання Відділу, на якому промовляв д-р Шкурат. Закінчуються останні приготування до свята.

11) Лазаревскій), А. Матеріали для біографії Г. П. Галагана, «Кієвская Старина», ч. 9, 1898. Стор. 218.

12) Ibid., див. 218.

13) Ibid., див. 219.

14) Ibid., див. 223-224 стор.

На подвір'ї біля брами — стіл з підписними листом на крижмо для «Хати Козака». Панії приколюють кожному гостеві національні стрічку. Збірка пожертв дала 60 зол. 29 грошей.

Куми — пані полковникова О. Рибачукова й керownik тартаку п. інженер Вігура, в другій парі — пані інженерова Вігурова й п. полковник М. Рибачук.

О години 16-ій пан-отець В. Жеромський, настоятель Сувалкської Православної церкви, посвятив «Хату Козака» й виголосив промову до присутніх, яка була закликом до витривалости в боротьбі за свої ідеали. Після того, перетявши стрічку на дверях до «Хати Козака», промовляє пані О. Рибачукова, яка між иншим казала: «Нехай же в цій рідній хаті, тут на вигнанні виковується національна свідомість українського молодого покоління й загартується наша непохитна й незломна воля до визволення нещки України».

Голова Відділу п. Гурин запросив присутніх до хати. Коли гості зайняли місця, з промовою виступив д-р П. Шкурат і підкреслив в ній силу єдности й згідної праці при будові не лише таких, порівнюючи малих річей, але й великих. При єдності, карності й витривалості наша еміграція зможе тако-ж причинитися й до здійснення великої ідеї — державної незалежности України. Промовляв тако-ж керownik тартаку інж. Вігура: Далі з привітанням виступив пан Шпалінський і від імени «Стрілецького союзу» закликав тутшнє громадянство і нашу еміграцію до праці в ім'я реалізації ідей маршала Ю. Пилеудського і С. Петлюри.

Як на місцеві умови, то дуже добре проспівав кілька пісень чоловічий хор. З захопленням зустріли присутні появлення на сцені хору дітей в національних убраннях, під керуванням П. Монастирського, що так їх любить і вкладає в молоденьку душу дзерно кохання незнаной для них, а рідной батьківщини.

До сліз зворушили присутніх дитячі декламації. Українськими народними танцями під керуванням М. Кобилянського ці-ж діти закінчили урочисту частину свята.

На цьому місці належить підкреслити і сердечне та дбайливе відношення до цих малих виконавців програму урочистости з боку хрещеної матері «Хати Козака», пані О. Рибачукової, яка приобіцяла справити національне вбрання тим дітям, що їх не мали (3 хлопці й 2 дівчини), всіх дітей сфотографувати та кожному з них на пам'ятку дати разом з фотографією ще й одну книжку рідною мовою, а крім того — взяти на себе конт утримання одного хлопця в бурзі ім. С. Петлюри в Перемишлі.

Після офіційної частини відбувся спільний чай.

Свято закінчилося. Стемніло. Над Августовським бором шелестів в повітрі український прапор. Діти провожали гостей, що від'їздили, словами: «Слава Україні!»

Л.

**Українська Бібліотека ім.С.Петлюри в Парижі має зібрати в світо-
вій столиці і зберегти на будучину духовні скарби нашого народу.
На нашій еміграції, на кожному з нас лежить обов'язок підтри-
мати й забезпечити її існування**

Трибуна Молодих

Ч. 9.

11 вересня 1938 року.

БОРИС ОЛЬХІВСЬКИЙ

НІМЕЦЬКА КНИЖКА ПРО БЕРЕСТЕЙСЬКИЙ МІР

Наприкінці минулого року берлінське видавництво Ульштайна випустило досить велику (324 сторінок) книжку: «Brest-Litowsk. Beginn und Folgen des bolschewistischen Weltbetrugs. Von Theodor Kroeger».

Трохи пізно рецензувати так пізно книжку, датовану 1937 р. Але роблю це, бо прикладаю велику вагу до проблем, на які ця книжка кидає трохи світла. Не маю при цьому на увазі якогось нового освітлення історії берестейських переговорів. Адже-ж український читач має під руками прегарну публікацію І. Кедрина «Берестейський Мир», в якій зібрані дбайливо змістовні спогади безпосередніх учасників переговорів — так з німецько-австрійського боку (гр. Чершина, ген. Гофмана, посереднього учасника — ген. Людendorфа), як і з українського (п. Севрюка, д-ра Залізняка). Ці спогади дають досить таки повний образ берестейських переговорів та напрямку політичних сил, що впливали на ці переговори з Берліна, Відня та Києва. А цей образ український читач може ще й доповнити багатьма подробицями, наведеними в «Історії України» Д. Дорошенка, в щоденнику Любимського (надрукований у «Літній Револуції» за 1926 рік) і багатьох дрібніших статтях та причинках.

Отже не диво, що публікація Крөгера не приносить українському читачеві ніяких ревелій щодо фактичної історії берестейських переговорів. Та й сам автор поставив собі, здається, завдання не стільки науково дослідити, скільки популяризаційно-виховне. Самий навіть стиль книжки свідчить про її призначення для масового читача. Автор дуже дбає за легкість стилю, позваваючи його іноді суто-белетристичними засобами. Не зходячи з ґрунту посвідчених джерелам фактів, намагається проте подати ці факти в формі майже повістевій.

Не пові фактичні дані, а саме політично-виховне призначення книжки Крөгера робить її дуже цікавою для українців. Не байдуже довідатися, як оцінює німецький публіцист у році 1937 різні факти німецько-україн-

-ських взаємин з-перед двадцяти років. Тим більше, що зміст книжки ширший ніж тема, подана в заголовку. Берестейський Мир змальований у ній в широкій історичній перспективі, як звено в ланцюзі подій попередніх та наступних.

Оповідання про збройну боротьбу з большевизмом українців, поляків та «білих» росіян доведене до 1920 р. Річ цілком природня, що з особливою увагою освітлює автор історію німецької інтервенції до справ Східньої Європи.

Це вказує на мету книжки — подати те, що треба знати, кожному німцеві про історію боротьби з большевизмом. Дати історичне знання, потрібне для зрозуміння майбутньої практичної акції.

Практичне спрямування підкреслене по-вояцькому одверто в кінцевих висновках останнього розділу:

«Хто такий Гітлер?
Вояк-фронтовик!
Чого він хоче?
Знищення большевизму!» 1)

Підручник історії боротьби з большевизмом, як засіб приготування до дальшої з ним боротьби. Поява такої книжки мала б свою питому вагу, навіть тоді, якби така книжка вийшла в державі демоліберальній, в якій громадська думка кристалізується з випадкової політичної гри, з перехрещення пропагандових тез багатьох політичних таборів. Але в Німеччині за доцільне, згідне з національними інтересами, формування громадської думки дбає держава. Підпорядковує кристалізацію опінії широких мас державному планові, згідно з цим планом організує не тільки їх погляди, але й почування.

Книжку Крегера розглядала «Партійно-урядова цензурна Комісія Опіки над націонал-соціалістичним письменством» і вписала її до націонал-соціалістичної бібліографії.

* * *

З де-яким страхом переглядаємо доданий до книжки спис джерел. Автор поділив їх на дві групи: німецькі та російські. З українських джерел автор не користав. Між російськими знаходимо «Архив Русской Революции» (в якому про українські справи писав найбільше київський жид — общеросійський демократ, як більшість російської інтелігенції на Україні — Гольденвейзер). Знаходимо герцога Лейхтенбергського «Воспоминанія объ Украинѣ» — озлоблений антиукраїнський памфлет російського офіцера-єдиноподілимця. Знаходимо згогоди генералів Денікіна і Врангеля, книжку Тарасова-Радіонова про барона Врангеля. І, на превелике диво, знаходимо тако-ж не історичний, не мемуарний, не публіцистичний навіть, а просто легко-белетристичний твір-роман ген. Краснова «Отъ двуглаваго орла до краснаго знамени».

1) Ст. 316.

Цей список джерел відразу нагадує нам про прикрий факт. Знання московської мови поширене в Німеччині значно більше ніж знання мови української. Велика кількість інтелігентних німців, що виїжджали після революції до Німеччини з Росії, вихована в російській школі, на російській культурі, на російській думці. Найприступніші для німців джерела пізнання українських справ це московська лектура і розмови з москалями. Джерела затруєні сліпотою, тенденційністю, перекрученням фактів і наклепами, всією тією психичною отрутою, що її свідомо й несвідомо продукував і продукує московський національний організм в майже біологічній своїй реакції на українську іреденту.

Що міг довідатися Крегер з своїх джерел про українські справи?

Герой романа ген. Краснова Саблін (ген. Краснов змальовує в цьому персонажі самого себе) зустрічається в часі війни з якоюсь польською маґнаткою. Маґнатка говорить по польському. Саблін схоплює в її мові де-які слова, спільні для польської та української мов.

«Такі слова, як «ласкавий» — каже він — чув я досі тільки в Малоросії від мужиків. Мені дивно почути такі слова від інтелігентної жінки».

Як це нагадує переконання московських купців, що, мовляв, «все святиє па-руські гаварілі»...

Крегер вживає у своїй книжці вислову «ukrainische Mundart» (2) (наріччя), замість «ukrainische Sprache» (мова). Приймає таким чином літвістичну концепцію не дуже міцного мовознавця — ген. Краснова, але виявляє брак довір'я до власних, німецьких наукових авторитетів, до корифеїв блискуче розробленої в Німеччині наукової славістики.

Якби Крегер хотів з повним довір'ям спертися на своїх російських джерелах, то написав би протиукраїнський памфлет. Але, на щастя, так не сталося. Багато де-яких фрагментів його книжки надихано щирою симпатією до України та її боротьби за державну самостійність.

Основний зміст берестейських переговорів це боротьба дипломатів Центральних Держав з підступним ворогом — Троцьким. У цій боротьбі українські делегати — союзники Німеччини.

Крегер оповідає, як Троцький «телеграфує до Смольного; він прохає народніх комісарів далі вести і всіма можливими засобами підсилювати пайжорстокішу війну проти нової, самостійної України. Україна повинна втратити свою самостійність, що її ледве здобула, Український Уряд треба знищити. Треба запобігти сепаратному мирові Української делегації з Ночвірним Союзом, щоб противники не мали змоги здобути збіжжя. Вони повинні впасти на землю перед большевизмом та благодати ласки»(3)

Гострі суперечки українських делегатів з Троцьким описано докладно і з влучним коментарями.

«Любинський просить голоса. Цілком без церемонії промовляє цей український делегат. Вже після, перших його слів присутні починають прислухуватися.

2) Ст. 190.

3) Ст. 183.

Генералові Гофманові дуже важко вдавати з себе байдужого, коли український націоналіст виговорює врешті все, що він сказав би охоче вже давно»... (4)

Далі Креґер наводить повний текст промови Любинського на засіданні 1 лютого з його убивчою критикою большевицького режиму. Описує вражіння промови на Троцького:

«Грім з ясного неба був би нічим у порівнанні з наслідками цієї промови.

Троцький смертельно блідий, очі великі й перухомі, його обличчя заливає піт»...

Дуже живо, а місцями з драматичним напруженням описана небезпечна подорож української делегації — з Києва до Берестя через охоплену большевицьким повстанням територію.

«Приходить швидкий, поривчастий, задиханий Севрюк. Це юнак, що має двадцять один рік, гнучкий та еластичний. Він всакує відразу через три ступені вагону, одночасно лунає команда «Від'їзд!»

Вояки лізуть до вагона, чути стукіт рушниць. Потяг української мирової делегації вирушає.

Мовчки лежать вояки біля кулеметів. Ці п'ятьдесят чоловіка, найвірніші з вірних, повинні за всяку ціну завести делегатів до Берестя, або хоч би до українсько-австрійського кордону.

Хаос, анархію викликали большевики на Україні. Народні комісари недавно визнали самостійність України, а вже її порушили. Червоні захоплюють міста, вони стоять під Києвом, і це місто тако-ж незабаром му- сить піддатися.

Що буде з українським народом?»...

«... Вони (українські делегати) мовчать. Що ж можуть молоді, гарячі патріоти казати й думати, коли червоні орди безоглядно й з усякими насильствами позбавляють їх країну щойно здобутої самостійности» (5).

Таке міг написати тільки приятель України, прихильник її самостійности, а не ворог.

Такий підхід до української справи робить на українського читача сильне вражіння, особливо, коли порівнюємо його з голосами з ворожого до Німеччини табору:

«Роздумування української справи це здійснювання імперіялістичних планів Третьої Імперії, проти яких мобілізується опінія все-світньої демократії» (6).

* * *

Характер книжки Креґера, як «ужиткової історії», її суто практична настанова виявляється наймаркантніше не в тому, про що Креґер пише, а в тому, чого він не пише, в його характерних промовчуваннях.

4) Ст. 201.

5) Ст. 189-190.

6) «Sygnaly», польський орган фолксфронту, з 1 серпня цього року.

Пише він тільки про справи ще не закінчені, досі актуальні. Берестейські пересправи, в яких німецькі дипломати та генерали зводили двобій з демагогією Троцького, це тільки перший етап боротьби Німеччини з большевицьким «світовим обманом». Ця боротьба не закінчена, бо Гітлер хоче знищити большевизм. А тому, що вона не закінчена, німецький читач мусить пам'ятати про всі давніші етапи цієї боротьби. Крегер пригадує йому ці етапи.

Поминає зате мовчанкою справи вже вичерпані та неактуальні. Навіть ті з них, що в історичному минулому мали велику вагу.

Ось приклад:

З книжки Крегера ніяк не можна зрозуміти: чого домагалися українські делегати від Австрії. Читаємо цитату з щоденника гр. Черніна: «Українці вже не переговорюють, а диктують»... Що саме диктують — цього читач з книжки Крегера не довідається.

Крегер докладно оповідає, як важно було Чернінові здобути збіжжя з України, цього «невичерпаного, Богом благословенного шпихліра Європи».

Про українське збіжжя варто, мовляв, знати німцям, варто пам'ятати, яку воно мало для них вагу під кінець війни. Але не варто пригадувати, чому Чернінові важко було підписати для придбання збіжжя мир, хоч українські делегати не ставили спеціального опору на пункті доставки збіжжя.

Чернін, як відомо, боровся з тими домаганнями українців, що були суперечні з австро-польською концепцією, концепцією скріплення монархії Габсбургів польськими симпатіями і польськими силами.

Це вже справа не актуальна. Вона не буде продовжувана. Тому Крегер не згадує про австро-польську концепцію ні слова, не вважаючи на те, що ця, тепер вже похована, концепція грала колись велику роль і була фактично головною віссю берестейських переговорів.

Читач довідується з книжки Крегера про віденську нараду під головуванням цісаря Карла 22 січня 1918 р. Довідується, хто промовляв на цій нараді: Чернін, д-р Зайдлер, д-р Векерле, д-р Грац. Але про що вони говорили — Крегер не оповідає. Бо вони говорили дуже широко про австро-польські справи в зв'язку з домаганнями українців.

Запримітивши цю манєру Крегера згадувати тільки про справі «живі», а промовчувати «поховані» справи, зрозуміємо, чому в книжці, в якій сотку сторінок присвячено подіям, що відбулися після берестейського миру, в якій описано прихід німців на Україну, не згадано ані однісіньким словом про ген. П. Скоропадського.

Німецький читач не довідається з книжки Крегера про Скоропадщину. Довідається тільки про боротьбу з червоною Москвою «Петлюри, національного Вождя (Fuehrer) України».

* * *

Згадки Крегера про Петлюру вказують на позитивне значіння Петлюри, як протибольшевицької сили, але дуже лаконічні і через те тонуть у значно ширших оповіданнях про боротьбу Денікіна, Колчака, Вран-

геля. До білоросійського руху Креґер прикладає велику вагу і твердить, що білі російські армії «репрезентували велику моральну силу». Щойно на другому плані вміщує Креґер протибольшевицьку боротьбу України Симона Петлюри та Польщі маршала Пілсудського.

Симпатії до білої Росії роблять часом оповідання Креґера тенденційним. Дивно виглядає обвинувачення Антанти в тому, що вона, мовляв, замало допомагала Денікінові (ст. 293). Здається нам, що цим Антанта не прогрішила. Зате нічого не згадує Креґер про відношення Антанти до України в 1919-21 р. р. Це тим більше дивне, що безоглядна ворожість Антанти до України була подиктована поглядом на українців, як германофілів. А білі російські генерали все залишалися в очах Антанти «союзниками».

Дивує погляд Креґера на Петлюру, як на якогось другорядного помічника» Денікіна.

«Генерал Денікин, підтриманий союзниками, робить успіхи; Петлюра, національний Вождь України, приєднується до нього, червоні тікають». (7).

Про цілком незалежну від Денікіна боротьбу Петлюри з Москвою не вміє чи не хоче Креґер нічого оповісти. Згадку про мученицьку смерть Петлюри (ст. 319) вміщає відразу ж після згадки про викрадення генералів Кутєпова та Міллера, всупереч дійсній хронології подій.

Проте Креґер не промовчує кардинальної суперечності між реставційними ідеалами білих москалів та боротьбою поневолених пацій за державну самостійність.

Він розповідає, наприклад, як маршал Пілсудський «уважливо спостерігав усі події в Росії. Велика неподільна Росія, хоч її відновлення було ще тільки бажанням «білих генералів», була для Польщі не менш небезпечна, ніж Росія червона». (8)

Ген. Денікин «хотів неподільної Росії, він не хотів жадних окраїнних держав, жадної України... Тому ці держави відмовили допомоги білому рухові, такс-ж Антанта що-раз то більше почала вагатися» (9). Таким чином українці в переконанні Креґера ділять з Антантою відповідальність за поразку Денікіна!

* * *

Ось так виглядає німецька спроба порівняльної розцінки протибольшевицьких сил. Багато в ній є моментів, які нас дивують, суперечать даним нашого досвіду боротьби з червоною Москвою. Ми пам'ятаємо, що збройна боротьба білих армій зв'язана була з ідеалом реставрації зігнилого царського і дворянського ладу, ідеалом, який ледве чи спопуляризується коли серед широких мас. А збройна боротьба Симона Петлюри була виявом національного відродження, процесу, що його розвитку, як доводять приклади інших народів, нічим не можна спинити.

Тому остаточним ефектом денікинщини (так само як скоропадщини) було скріплення симпатій селянства до большевизму. А наслідком зброй-

7) Ст. 292.

8) Ст. 309.

9) Ст. 293.

ної боротьби УНР було національне дозрівання селянства, що виявилось згодом в дуже небезпечному для Москви національно-повстанчому русі.

Визволяючись з-під впливів накинutoї нам російської культури, ми навчилися аналізувати її і через те виразно бачимо в большевизмі не тільки жидівські, але й суто-московські психологічні пружини.

Ми пам'ятаємо, як москалі не-большевики на Україні раділи з перемог большевиків над Україною, бо большевики «весьо такі рускіе». Як київський «гор. голова», російський надет приймав червону гвардію хлібом сіллю.

Студіюючи совітську публіцистику та літературу, ми виразно бачимо, як совітська ідеологія де-далі то більше просякає первнями московського державницького націоналізму, культом Петра I, Пушкіна, Суворова і Кутузова. Як це спричиняється до скріплення «оборончеської» течії серед московської еміграції: мовляв, ліпше большевизм, ніж визволення поневолених націй з-під московського ярма.

Всього цього не бачить Крегер, бо якби бачив, то трохи инакше виглядала б його книжка.

Але менше дивуємося його помилкам. Адже-ж, розцінюючи проти-большевицькі сили, бачить він передусім практично-історичні моменти: чисельність армій, простір зайнятих територій. Ці дані кидаються в очі.

Внутрішні укриті процеси тяжче помітити. Тяжче помітити, що українська нація вже не та, яка була перед війною й революцією. Що замість жменьки інтелігентів-утопістів повстало сильне націоналістичне громадянство, виховане на культурі збройної боротьби, що під большевицьким пресом мільйони селян з невідомих «хохлів» перетворилися на свідомих ворогів Москви. Все це тяжче помітити чужинцеві, але все це згодом вийде назверх.

Тому, якби навіть німецька політика сперлася на таких самих засновках, з яких виходить Крегер, то це ще не був би кінець. Збройний удар між антикомуністичними державами та совітами може довести до великого піднесення російських національних почувань на націонал-большевицькій платформі, при одночасній сильній іреденті поневолених країн. А це мусіло б викликати переоцінку вартостей і в опінії антикомуністичних держав.

* * *

Все-ж порівняння змісту книжки Крегера з змістом її джерел свідчить про добру волю автора. В своїх поглядах на Україну він не цілком піддався сугестії московських інформаторів.

Тому замість того, щоб парікати на «недотяги» праці Крегера, загляньмо краще до власного сумління.

Молодої націоналістично-державницької України не ділять від націонал-соціалістичної Німеччини жадні марксістські забобони.

Книжка Крегера вказує на велику актуальність у Німеччині інформацій про історію боротьби з большевизмом. А в цій ділянці ми маємо що оповісти!

Велика шкода, що українську еміграцію так довго репрезентували в Німеччині люди, яким тяжко було оповідати про збройну боротьбу з большевиками, що її символом зробилося для України ім'я Симона Петлюри.

Книжка німецькою мовою про боротьбу України з червоною Москвою — боєве завдання дня!

ХРОНІКА

З ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ

В Чехословаччині

Василь Наливайко

(Некролог)

25-го серпня помер у Празі доктор медицини Василь Наливайко. Покійний народився р. 1886 у м. Сатанові на Поділлі, де його батько був священником. Вищу освіту одержав у Томську й Одесі, належачи в обох містах до української студентської громади. З вибухом війни служив лікарем у війську, а по революції став на службу до української армії й поділив її долю аж до переходу її в кінці 1920 р. на польську територію й інтернацію в таборах.

Виїхавши на еміграцію до Чехословаччини, працював по шпиталях у Празі; в рр. 1926-30 — служив яке голова хірургічного шпиталю в Скутарі, в Албанії. Повернувшись знов до Праги, їздив р. 1934 до Палестини і свої вражіння списав у виданій ним торік у Львові книзі: «По святій землі». Свої спомини з військових часів віддав до друку в збірнику «За Державність». Був щирим українським патріотом. Поховала його пражська українська колонія 27 серпня на православному так зв. Ольшанському кладовищі, де вже є стільки українських могилок. Службу правив священник чех, співав хор під орудою пані Щуровської. Промовляв над могилою в імені Спілки Українських Лікарів д-р Б. Матюшенко, в імені Українського Комітету А. Макаренко, від Спілки імени Мазепи полковник Дзюбенко. Покійний залишив по собі вдову з малою дитиною.

Вічна йому пам'ять!

Лист до Редакції

Головна Управа Українського Центрального Комітету в Варшаві просить Хвальну Редакцію Тризуба про опоміщення наступної заяви.

6 липня б. р. ч. 146 «Діло» видрукувало допис варшавського кореспондента п. н. «25 українських емігрантських родин примирає на варшавській вулиці». Кореспондент так блискуче й мальовниче описав цю подію—що в українського громадянина мимоволі витворився понурий образ аґонії 25 українських емігрантських родин на варшавській вулиці, як юрба придивляється цій аґонії, а потвора в постаті У. К. Ц. злорадно усміхається. Цей допис дуже добре пригадує дописи краківського «І. К. Ц.» про українські справи. Той самий підхід, та сама тенденційність і те саме неправильне наświetлення фактів. Та коли до ревеляцій «ІКЦ» українське громадянство вже призвичаїлось і не звертає на них жадної уваги, то допис варшавського кореспондента «Діла» треба вважати або жертвою неправильних інформацій, або свідомим і фальшивим наświetленням фактів, з метою пониження й знеславлення У. Ц. К.

Прикро й незрозуміло, чому кореспондент, мешкаючи в Варшаві, не поцікавився засягнути інформацій в тій же інституції, яку так легко очорнює. Чейже так легко було зробити, щоб одержати документальні дані, яким міг кореспондент вірити або ні, але тоді було-б дотримано повної об'єктивности, а так допис є не лише суб'єктивним, але й наскрізь тенденційним. Треба признати, що «Українські Вісти» з 30 червня б. р., поміщаючи допис п. н. «Українські цигани», подали дійсну правду, що до Варшави прибуло лише дві українські емігрантські

родини і отаборилися на ІІразі під православною церквою. В кореспондента ж «Діла» ці дві родини чомусь вирости аж на 25 родин. Отже, в ім'я чого пишуться ці дописи і що ними осягається? Хто трохи обізнаний з життям української політичної еміграції в Польщі, той добре знає, що дорогою безнастанних клопотань і ходжень Міністерство Опіки відпускає означені суми на допомоги, які й виплачуються по призначенню, чого допильновує Міністерство Опіки. Треба ще й те сказати, що ця допомога — це є крапля в морі емігрантської нужди й безробіття. До Головної Управи УЦК, щодня зголошуються українські емігранти з різних осередків Польщі з проханням про допомогу або працю. Ці прохання Головна Управа задовольняє в міру грошевої спроможности, бо ж з порожнього не нал'єш. В другій половині червня прибули до Варшави дві українські емігрантські родини в складі 13 осіб і зголосилися до Головної Управи УЦК про допомогу та підшукування праці. Головна Управа УЦК видала їм грошеву допомогу в сумі 26 зол. і вжила всіх можливих заходів про підшукування для них праці в Варшаві. Ці дві родини дійсно отаборилися на ІІразі під православною церквою. Чому як раз тут, а не в іншому місці — це невідомо, але треба підкреслити, що й тут знайшлися добрі люди: українські службовці Митрополії та українські теологи, які зібрали 40 зол. і доручили цим двом родинам. Отже, так виглядає гола правда без зайвих літературних прикрас. Що-ж до уявлених кореспондентів «Діла» 25 родин, що примірають на варшавській вулиці і які натхнули кореспондента заповнити огірковий сезон та написати блискучий і зворушливий репортаж, треба гадати, що вони існують лише в буйній фантазії кореспондента «Діла».

23 українські емігрантські родини це не зголошувалися до Головної Управи, а коли зголосяться, то Головна Управа УЦК уділить їм допомогу таку, яку уділяє й иншим. Що-ж до видалення з Калішського табору, то кореспондент має рацію, що не визнається на типових емігрантських сварках, що як раз і є кардинальною хибою кореспондента, бо як би був поцікавився, то дізнався-б, що видалений Сильвестр Чернявський дістав при відході 300 зол.; що Денис Мельниченко не був видалений з табору, бо ніколи там не мешкав, а приїхав до Варшави з Слупців; Луценка ж Головна Управа шляхом довгого клопотання примістила до Станиці, але адміністративна влада виселила, виплативши йому 300 злот.; Крикун вийшов сам добровільно на своє власне бажання, одержавши при цьому гроші; Шевченко-ж більше перебуває в «Івановій хаті» й не потребує ні поселення, ні видалення. Одним словом, кореспондент довідався-б про це і те, і тамте (форма вислову думок п. К. Т. В.), а тодіб може і не написав такого фальшиво-зворушуючого репортажу. Не відмовляємо доброї інтенції кореспондентові «Діла», який хотів зворушити українське громадянство і скартати жорстоку інституцію, що не має ні серця, ні зрозуміння, але вважаємо, що лише тоді можна усунути суспільні хиби і принести користь, коли оперується фактичними і правдивими даними. Суб'єктивний і тенденційний підхід до справи ще нікому й ніколи не допоміг і не допоможе. Фальшиве наслідування може бути подиктовано лише злобним наміром скривдити і знеславити інституцію, що не приносить чести українському кореспондентові «Діла».

Головна Управа

Українського Центр. Комітету



З нагоди
950 - ліття
охрещення
Русь -
України
вийшли



ЮВІЛЕЙНІ ПОШТОВІ МАРКИ УНР

Ціна кожної 3 фр., за дві — 5 фр.

Побувати можна в Укр. Бібліотеці
ім. С. Петлюри в Парижі.

**ПІД УВАГУ ШАНОВНИМ ПАНАМ ПЕРЕДПЛАТНИКАМ
І ЧИТАЧАМ «ТРИЗУБА» У ПОЛЬЩІ**

I
Друга анкета «Тризуба».

Надсилайте відповіді на другу анкету «Тризуба»:

«Тризуб» під критикою читачів»

Кожний передплатник і читач в цій анкеті має можливість висловити свої думки на наступні питання:

1. Чи задовольняє Вас «Тризуб»?
2. Що в граці «Тризуба» Вам подобається?
3. Які зміни або поліпшення належало б, на Вашу думку, впровадити в «Тризубі»?

Відповіді на цю анкету належить надіслати до 25 вересня біжучого року на адресу Представника «Тризуба» у Польщі

I. L u r o w e s k u j , Warszawa, I, Wilcza 45 m. 3.

Серед передплатників «Тризуба» у Польщі, які візьмуть участь в згаданій анкеті і на день 25 вересня біжучого року не матимуть залежностей в передплаті, буде розльосовано 50 додаткових книжкових премій. Висилка премій відбудуватиметься на кошт шановних панів передплатників.

РЕДАКЦІЯ

II
Дитяча анкета «Тризуба».

Діти! Щоб Вам кривда не ділялася, то Редакція «Тризуба» організує і для Вас анкету.

Подумайте добре і дайте Вашу відповідь на слідуючі питання :

1. Який вірш мені найбільше подобається і чому?
2. Яка книжка мені найбільш сподобалась і чому?
3. Чим би я хотів (або хотіла) прислужитися Україні ?

При відповіді належить зазначити скільки Вам років.

Відповіді на ці питання, разом з Вашою докладною адресою, вже тепер надсилайте на адресу представника «Тризуба» у Польщі:

I. L u r o w i e s k u j , Warszawa, Wilcza 45, m. 3.

Поспішайте, бо відповіді приймаються лише до 25-го вересня біжучого року, а серед дітей, які дадуть відповідь на ці питання, буде розльосовано 50 різних дитячих премій.

Найкращі відповіді будуть видруковані на сторінках «Тризуба» в черговому числі «Наші діти на чужині».

РЕДАКЦІЯ

Повне видання творів Тараса ШЕВЧЕНКА

Зв'язуючи свій намір з 75-літньою річницею смерти письменника, Український Науковий Інститут приступив до першого повного видання його творів та першої серії дослідів над його життям і літературною діяльністю. Видання обіймає 16 томів такого змісту:

- Т. I Передмова од видавництва. Літературна біографія Т. Г. Шевченка. Автор біографії П. Зайцев.
- Т. II Посаї до року 1843.
- Т. III » 1843—1847 р. р.
- Т. IV » 1847—1857 »
- Т. V » 1857—1861 »
- Т. VI Назар Стодоля. Дрібніші твори. Томи II—VI редакція П. Зайцев.
- Т. VII Повісті: Художник. — Наймишка. — Варшак.
- Т. VIII Повісті: Княгиня. — Музика. — Несчастий. — Канітанша.
- Т. IX Повісті: Близнята. — Прогулька.
- Т. X Журнал.
- Т. XI Листи. Редакція Л. Біленький.
- Т. XII Т. Шевченко, як малювальник (з численними репродукціями малюнків). Автор розвідки Д. Антонович.
- Т. XIII Т. Шевченко в його польських взаєминах. П. Зайцев.
- Т. XIV Т. Шевченко в чужих мовах. Переклади Шевченка на мову польську. Редакція Б. Лепкий.
- Т. XV Т. Шевченко в чужих мовах. Переклади Шевченка на інші мови. Редакція Р. Смаль-Стоцький.
- Т. XVI Бібліографія творів Т. Шевченка та праць про нього. В. Дорошенко.

Крім того, друкуються, як окремий — XXV-й — том Праць Українського Наукового Інституту, збірка монографічних розправ академіка С. Смаль-Стоцького, присвячених дослідженню творчості Шевченка (Т. Шевченко. Інтерпретація).

Творчість поета знайде всебічне освітлення в спеціально написаних для видання розвідках, а тако-ж коментаріях та примітках до тексту різних авторів.

До співвирани запрошені, крім означених угорі, такі особи: І. Балеї, † В. Бідинов, О. Бочковський, І. Брик, Є. Вировий, Є. Гловінський, Д. Дорошенко, І. Дубицький, Ф. Колесса, А. Крижанівський, М. Кордуба, С. Людкевич, Є. Меланок, М. Рудницький, В. Сапінський, В. Садовський, В. Сімович, М. Славінський, С. Смаль-Стоцький, Д. Чижевський, Л. Чикаленко.

Передплата надсилається згори на ціле видання або на кожний том. Передплата на окремі, вибрані з цілого видання, томи не приймається. Замовлення без внесення передплатної суми уважатимуться за неважні.

Український Науковий Інститут звертається до всіх земляків та приятелів українського народу з гарячим закликом своєю участю в передлаті на перше повне видання творів генія українського слова допомогти успішному виконанню завдання, що має задовольнити одну з істотніших потреб української нації.

Адреса Інституту : *Ukrainiski Instytut Naukowy, Służewska 7, m. 4. Warszawa, Pologne.*

Директор Інституту **О. Лотоцький**

Секретарь **Р. Смаль-Стоцький**

С. ЧЕРЕПИЦ

П І Д З О Л О Т О Ю К О Р О Г В О Ю

Сторінка з життя давнього Києва.
— Скасування права магдебурзького —

повість про славетне міщанство Богом хранима града Києва, про старо-світський побут його, про міське військо — реєстрову гвардію та цехову миліцію — і про те взагалі, як столиця наша не-нашою стала.

Ілюстрації — кішна постать «товариша Золотої Корогви», роботи артиста-малювача Л. Церфецького. Мапа давнього Києва.

Ціна — 40 центів америк. На пересилку додавати у Франції - - 10 відс. вартости, за кордон — 20.

Замовляти в Українській Бібліотеці імені С. Петлюри Bibliothèque Ukrainienne S. Petlura, 41, rue de la Tour d'Auvergne, Paris IX. France.

У Польщі — у представника «Тризуба» — п. І. Липовецького — I. Lurowskyj, Wilcza 45, m. 3, Warszawa I.

ПОРТРЕТИ С. ПЕТЛЮРИ

1. *Дереворит професора В. Масютина*. Розмір 30 × 50 сант. Видання Комітету для Вшанування 10-ої річниці смерті С. Петлюри у Варшаві, р. 1936. Ціна 25 фр. з перес.

2. *Великий портрет С. Петлюри*. На основі світлин з року 1917. Видання Українського Воєнно-Історичного Т-ва у Варшаві, р. 1937. Розмір 40 × 50 см. Ціна 10 фр. з пересилкою.

Набувати в Українській Бібліотеці ім. С. Петлюри в Парижі — 41, rue de La Tour d'Auvergne, Paris 9.

Редакція і адміністрація : 41, rue de La Tour d'Auvergne. Paris 9
Для переказів у Франції : «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris
Редагує — Комітет Адміністратор : Іл. Косенко

Le Gérant : M^{me} Perdrizet

Imprimerie L. BERESNIAK, 12, Rue Lagrange. Paris 6^e.